

اصول حقوق عمومی

مؤلفان:

ه. د. یه سادات میر ترابی

دانش مولفه دکتری حقوق عمومی دانشگاه تهران

و ماس دانشگاه

سبحان طایی

دانشجوی دکتری حقوق دانشگاه علوم و تحقیقات تهران

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	میرتربایی، هدیه سادات،
عنوان و نام پدیدآور	اصول حقوق عمومی/هدیه سادات میرتربایی، سبحان طیبی.
مشخصات نشر	تهران: مجد، ۱۳۹۴.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۵۰۷-۷
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	حقوق عمومی
شناسه افزوده	طیبی، سبحان
رده بندی کنگره	۱۳۹۴/الف۶۰/م۳۱۵۰ k
رده بندی دیویی	۳۴۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۰۱۳۱۳۳

هرگونه کثیرکاپی یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است. موارد تخلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

اصول حقوق عمومی

مؤلفان: سادات میرتربایی، سبحان طیبی

تشریحات مجد

چاپ اول: ۳۵۸ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصراً «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان وحید نظری، فروردین پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۹۶۱۰۱۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۵۰۷-۷

ISBN: 978-600-193-507-7

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم، تلفن: ۶۶۴۹۰۹۰۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷، تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۰

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸ فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه (انگاره‌ای در باب اصول حقوق عمومی)
۱۳.....	فصل اول: حاکمیت قانون
۱۶.....	گفتار اول: برداشت‌هایی از حاکمیت قانون
۱۹.....	گفتار دوم: حاکمیت قانون در حقوق اساسی
۲۱.....	گفتار سوم: حاکمیت قانون در حقوق اداری
۲۵.....	فصل دوم: نظم عمومی
۲۹.....	گفتار اول: نظم عمومی در حقوق اساسی
۳۱.....	گفتار دوم: نظم عمومی در حقوق اداری
۳۳.....	فصل سوم: حقوق و آزادی‌های بنیادین
۳۶.....	گفتار اول: حقوق و آزادی‌های بنیادین در حقوق اساسی
۳۹.....	گفتار دوم: حقوق و آزادی‌های بنیادین در حقوق اداری
۴۱.....	فصل چهارم: اصل تفکیک قوا
۴۴.....	گفتار اول: تفکیک قوا در حقوق اساسی
۴۹.....	گفتار دوم: اصل تفکیک قوا در حقوق اداری
۵۱.....	فصل پنجم: مسئولیت پذیری
۵۲.....	گفتار اول: مسئولیت پذیری در حقوق اساسی
۵۳.....	گفتار دوم: مسئولیت مدنی در حقوق اداری

فصل ششم: اصل حفاظت محیط زیست ۵۹

گفتار اول: مبانی اصل حفاظت از محیط زیست در بستر قوانین داخلی ۵۹

گفتار دوم: حق بر آگاهی در محیط زیست ۷۳

فصل هفتم: اصل نمایندگی ۸۱

فصل هشتم: عدالت ۸۷

گفتار اول: عدالت در حقوق اساسی ۹۲

گفتار دوم: عدالت در حقوق اداری ۹۳

فصل نهم: خدمات عمومی ۹۷

فصل دهم: امنیت ۱۰۳

شاخص امنیت به عنوان اصل حقوق عمومی ۱۰۳

گفتار اول: امنیت قضایی ۱۰۶

گفتار دوم: امنیت شخصی ۱۰۹

گفتار سوم: امنیت سیاسی ۱۱۰

گفتار چهارم: امنیت حقوقی ۱۱۱

نتیجه گیری ۱۱۵

فهرست منابع ۱۱۷

مقدمه

(انگاره‌ای در باب اصول حقوق عمومی)

در بستر نظام‌های قاعده‌مند معاصر منظور از اصول حقوقی، اصول کلی دائمی هستند که منشا وضع چند قاعده جزئی و نماینده ارزش‌های حقوقی حاکم بر جامعه به شمار می‌آیند.^۱

ادراک حقوق عمومی را می‌توان دسته‌ای از اصول برنامه‌ای، کلی و الزام‌آور دانسته که در رده بالای هنجارها از منزلت بسیار والا برخوردارند. این اصول به ترسیم محور، غایت‌ها و اهداف کلی اعمال حکومت‌کنندگان و حکومت‌شوندگان می‌پردازد و در موارد تردید می‌توان با استناد به آنها جهت‌گیری این اعمال را مشخص کرد. با این وصف اصول حقوق عمومی بیشتر جنبه غایت‌گرایانه دارد و کمتر به واقعیات نظر می‌دوزند. اصول غایت‌گرایانه‌ای که هدف آنها تنظیم یا مدیریت واقعیت‌های سیاسی، اجتماعی است.^۲ اصول قوانینی نامنوشته‌اند، بسیاری از اصول کلی حقوق عمومی می‌توان در قوانین یافت و برخی از آنها به گونه‌ای خام و کلی در قوانین اساسی و اداری وجود دارند.

در حوزه‌های مختلف حقوق نیز واژه اصل کاربرد فراوان دارد که در بسیاری از موارد با هم متمایزند. اصول حقوقی در حقوق جزا، حقوق بین‌الملل عمومی، حقوق مدنی و حقوق اداری و اساسی در عین قرابت تمایزهایی نیز با هم دارند.^۳

۱ - صادقی، محسن، اصول حقوقی و جایگاه آن در حقوق موضوعه، انتشارات میزان، چاپ اول، ۱۳۸۴، ص ۴۳

۲ - گرجی، علی اکبر، ده فرمان حقوق عمومی: تاملی درباره اصول و مفاهیم بنیادین حقوق عمومی، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۱، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۰، ص ۲۰۶

۳ - هداوند مهدی، مهدی، علی، اصول حقوق اداری (در پرتو آزا دیوان عدالت اداری)، تهران، خرسندی، ۱۳۸۸، ص ۲۰

در حقوق بین‌الملل عمومی، اصول کلی حقوقی (وفای به عهد، حسن نیت، برابری وغیره) در بند (ج) ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری مورد شناسایی قرار گرفته است. این اصول به عنوان میراث مشترک حقوقی کلیه کشورها در طی قرون و اعصار توسعه یافته‌اند.^۱

در حقوق اساسی این اصول ناظر به آن دسته از هنجارهای بنیادینی است که در مقدمه و متن قانون اساسی آمده و بر قانون‌گذار و سایر قوای تأسیسی تأثیر می‌گذارد.^۲ بوفاندو اصول کلی حقوق اداری را این گونه تعریف نموده است، قواعد غیر مدون حقوقی که ارزش قانونی دارند و در نتیجه برای اداره در اجراء صلاحیت تنزییری اش لازم الاجرا هستند تا آنجایی که حتی به استثناء برخی از مواد تریخ قانونی نمی‌توان آنها را کنار گذاشت.^۳

پرسش و ابهام این است که چگونه می‌توان اصول بنیادین حقوق عمومی را شناسایی کرد؟

واقعیت آن است که شناسایی این اصول کاری ساده نیست، زیرا درباره همه آنها اجماع نظر وجود ندارد. شناخت این اصول تابعی از موقعیت‌های زمانی و مکانی است. به دیگر سخن شرایط محیطی به ویژه شرایط فکری، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی می‌تواند در شناسایی اصولی تأثیر گذاشته یا اهمیت آن را برجسته کند. در نتیجه حصول اجماع درباره اصول حقوق عمومی را می‌توان تابعی از موقعیت‌های محیطی دانست.^۴ در عین حال باید دانست که اصول حقوق عمومی مانند سایر رشته‌های دیگر حقوق تعریف می‌کنند، اصول حقوقی جدیدی با توجه به نیازها تحولات جامعه متولد می‌شوند. در جای اصول قدیمی را می‌گیرند. این نکته قابل ذکر است که گرچه ما به طرف یک جهان‌های جهانی و

۱ - ضیایی بیگدلی، محمد رضا، حقوق بین‌الملل عمومی، گنج دانش، ۱۳۸۴، ص ۱۵۳

۲ - هداوند، پیشین، ص ۲۱

۳ - هداوند، مهدی، نظارت قضایی بر اعمال اداری از منظر حکمرانی خوب، رساله دوره

دکتری حقوق عمومی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۶، ص ۵۰۹

۴ - گرجی، منبع پیشین، ص ۲۰۶

یا دهکده جهانی حرکت می‌کنیم، ولی اصول حقوق عمومی در حال گسترش و افزایش است، مسائلی نظیر رعایت عدالت و انصاف، قانون‌گرایی، دموکراسی، رعایت حقوق بشر و غیره^۱. بسیاری از مفاهیم حقوق عمومی همانند دیگر حوزه‌های علوم انسانی از نوعی سیالیت، زمامندی و مکانمندی برخوردار هستند. به بیان دیگر، می‌توان این مفاهیم را مفاهیم اقتضایی یا محیط‌گرا نامید. زیرا هم‌نوا با شرایط و بسترهای گوناگون محیطی می‌تواند انعکاسی ویژه داشته باشند. مفاهیمی مانند نظم عمومی، سود همگانی، و غیره در درون فرهنگ‌ها و سبک‌های سیاسی و سنت‌های حقوقی مختلف جلوه‌های محیطی یافته و کار ویژه‌ای را اعمال می‌کنند^۲.

برخی از اصول حقوق عمومی را که ذیلاً ذکر می‌شوند، مصادیق آن را می‌توان در اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه، اعلامیه حقوق در انگلستان و اعلامیه استقلال آمریکا پیدا کرد. منشأ و اعتبار هر سه اعلامیه، به نحوی از اصول و اندیشه‌های مرتبط به هم حقوق فطری گرفته شده است.

اما به هر صورت، آنچه که در این مجموعه ارائه می‌گردد و به عنوان اصول حقوق عمومی مطرح شده فقط بخش از این اصول است و نه تمام اصول حقوق عمومی که شامل: حاکمیت قانون، نظم عمومی، حق‌ها و آزادی‌های بنیادین، تفکیک قوا، مسئولیت، محیط زیست، نمایندگی، عدالت، خدمات عمومی و امنیت می‌باشد.

۱ - نوین، پرویز، اصول حقوق عمومی (حقوق اداری و دادرسی اداری تطبیقی)، تهران،

جنگل، تدریس، ۱۳۹۰، ص ۲۷

۲ - گرجی، منبع پیشین، ص ۲۲۱

با این توصیف، پژوهش پیش رو را به مخاطبان گرامی و فرهیختگان عرصه علم و دانش تقدیم می‌کنیم و این انتظار می‌رود که خوانندگان اثر نویسندگان مجموعه را از دیدگاه‌ها و انتقادات سازنده به‌رمند سازند. در این مجال از همکاری جناب آقای دکتر سیدعباس حسینی نیک مدیریت محترم انتشارات حقوقی مجد و سرکار خانم یوسفی به سبب تایید و پیگیری چاپ اثر کمال سپاس و امتنان را داریم. سپاس خداوندگار بزرگ را که همه حال پشتیبان است.

میرترابی - طیبی